

องค์กรแห่งการเรียนรู้กับความท้าทายในการจัดการความรู้ในกระบวนทัศน์การของเปลี่ยนแปลง
Learning Organization: The Challenges of Knowledge Management in the
Changing Paradigm

กรรณภัทร กันแก้ว* ขนิษฐา เจริญนิติย์* รจนารถ วรมนตรี* กรวิมล กังวล*
เทพลักษณ์ โกมิวณิช*

Kannapat Kankaew, Kanittha Chareonnit, Rojanart Woramontri, Korawin Kangwon,
Theppaluck Komolwanij

Received: March 25, 2020 Revised: April 26, 2020 Accepted: April 26, 2020

บทคัดย่อ (Abstract)

ปัจจุบันการแข่งขันขององค์กรขึ้นอยู่กับการมีข้อมูลและความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลที่มีนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงของโลกโลกทัศน์นี้ไม่สามารถคาดเดาได้ เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สถานการณ์โรคระบาดโควิด 19 (COVID 19) ถือว่าเป็นภาวะวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของ คนทั้งโลกทั้งที่ยากต่อการบริหารจัดการได้ส่งผลกระทบต่อทุกอุตสาหกรรม บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดการจัดการความรู้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้ในกระบวนทัศน์ของการเปลี่ยนแปลงในการนำความรู้ความสามารถช่วยให้องค์กรผ่านภาวะวิกฤติ อย่างไรก็ตาม องค์กรอาจเผชิญกับความท้าทายในการจัดการความรู้ขององค์กร

คำสำคัญ (Keywords): องค์กรแห่งการเรียนรู้; การจัดการความรู้; ความท้าทาย

Abstract

Nowadays, the competition of an organization depends on having the data and the ability to manage the information that is most beneficial to the organization. Changes in the globalization, is unpredictable; for example, the advancement of technology and the COVID 19 a pandemic crisis that has a profound impact on economy, society, the lives span of people, and industries around the globe. In the

---

* วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา International College; Suan Sunandha Rajabhat University; kunnapat.ka@ssru.ac.th

meantime, the unpredictable crisis is quite difficult management. This academic article, the authors aim to highlight the challenges of knowledge management in a paradigm change. The learning organization has to deal with knowledge and ability to help organizations through crisis. However, organizations may face challenges in managing their knowledge management.

Keywords: Learning Organization; Knowledge Management; Challenges

บทนำ (Introduction)

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัตที่ไม่หยุดนิ่งและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้าการแข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบันองค์กรใดที่มีข้อมูลข่าวสารและสามารถนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ให้เกิดประโยชน์รวมถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคซึ่งจะก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Martins et al., 2019, Barao et al., 2017) ปัจจุบันผลกระทบอย่างรุนแรงที่เกิดจากเทคโนโลยีได้มีการนิยามศัพท์ใหม่ที่เรียกว่า (Disruptive technology) และองค์กรก็มีความต้องการพนักงานที่เรียกว่านักวิเคราะห์ข้อมูล (Data analytic) ในการนำข้อมูลที่มีมาวิเคราะห์ให้เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภคและกำหนดกลยุทธ์การแข่งขันของธุรกิจ หรือคำว่า Klout score ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลในสังคมออนไลน์และมีผู้ติดตามจำนวนมากสามารถสร้างกระแสที่ส่งผลโดยตรงต่อองค์กรได้ (Mackey, 2015) คำต่าง ๆ ที่ถูกนิยามขึ้นมาใหม่นี้ล้วนมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบสังคม เศรษฐกิจและการดำเนินธุรกิจด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างนวัตกรรมและประสบการณ์ใหม่ให้กับลูกค้าที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนในหลายอุตสาหกรรม เช่น การเงินการธนาคาร อุตสาหกรรมการบิน การโรงแรม การบริการขนส่งสามารถทำได้ผ่านแอปพลิเคชัน การค้าปลีกที่ไม่จำเป็นต้องมีหน้าร้าน ซึ่งหลายกิจกรรมในธุรกิจดังกล่าวข้างต้นผู้ใช้บริการสามารถดำเนินงานด้วยตนเองผ่านสมาร์ทโฟนได้อย่างง่ายดาย

จากภาวะวิกฤติในปัจจุบันโรคโควิด 19 ที่กำลังระบาดอย่างรวดเร็วจากโลกโลกาภิวัตน์ที่ผู้คนสามารถเดินทางติดต่อได้อย่างง่ายดายกำลังเข้ามาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของคนในสังคมจากสังคมก้มหน้าสู่สังคมที่ต้องเว้นระยะห่าง (Social distancing) การดำเนินธุรกิจขององค์กรกับระบบการทำงานที่จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญมากยิ่งขึ้นจากอดีตที่มีเพียงบางองค์กรส่งเสริมและอนุญาตให้พนักงานสามารถทำงานจากที่บ้าน (Work From Home: WFH) ได้

ซึ่งในขณะนี้หลายองค์กรรวมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาเกิดการเรียนรู้และปรับตัวจากสถานการณ์วิกฤติ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และทำงานพร้อมกันได้ทุกที่ทุกเวลา โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้สร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้และให้ผู้เรียนสามารถเรียนออนไลน์ได้ฟรีส่งผลให้คนต้องปรับบทบาทและเพิ่มศักยภาพของตนเองเพื่อให้องค์กรและสังคมยอมรับในความสามารถของตนเองว่ายังมีความสำคัญต่อองค์กร เพราะองค์ความรู้ใหม่และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องรวดเร็วและพฤติกรรมผู้บริโภคที่นิยมซื้อขายผ่านเทคโนโลยีจะกลายเป็นแนวทางการปฏิบัติใหม่ที่เป็นปกติมากขึ้น (New normal) ดังนั้นองค์กรจึงต้องมีการจัดการความรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งระดับบุคคล ระดับทีมและระดับองค์กรในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) เพื่อให้ทันเท่าเทียมกับการเปลี่ยนแปลงและความได้เปรียบในการแข่งขัน (Johannessen, 2017)

องค์กรแห่งการเรียนรู้

ยุคที่เทคโนโลยีที่มีผลต่อการตลาดการค้าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถือว่าเป็นการทำลายอย่างสร้างสรรค์ (Creative destructive) หมายถึงการทำลายเพื่อทำให้องค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้ดีขึ้นด้วยการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ดีขึ้น (พิพัฒน์, 2016) ความสามารถในการแข่งขันขององค์กรไม่ได้ขึ้นอยู่กับการสรรหาวัตถุดิบเพื่อเปลี่ยนเป็นสินค้าอีกต่อไปแต่จะขึ้นอยู่กับความรู้ ทักษะ ความสามารถและความฉลาดขององค์กร ดังนั้นในต้นศตวรรษที่ 20 จึงมีการนำทฤษฎีองค์กรและทฤษฎีพฤติกรรมมาปรับใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจพนักงานพอถึงช่วงปลายศตวรรษในปี ค.ศ. 1990 เกิดการจัดการความรู้เพื่อการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของพนักงานในองค์กร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการระเบียบการทำงานและแนวความคิดพัฒนาการจัดการสมัยใหม่ เช่น การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization: LO) เพื่อเปลี่ยนแปลงให้เกิดการนำความรู้สู่นวัตกรรม อย่างไรก็ตามเมื่อองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนหน้าที่ การลดต้นทุนดำเนินงานที่เสี่ยงต่อตำแหน่งหน้าที่ของพนักงาน การหมุนเวียนงานเพื่อการเรียนรู้ที่มีผลต่อภาวะคุกคามทางด้านจิตใจซึ่งอาจส่งผลให้มีการต่อต้านจากพนักงานได้

องค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Senge (2006) คือองค์กรที่คนได้เพิ่มขีดความสามารถอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับองค์กร ระดับกลุ่ม ระดับบุคคลเพื่อจุดหมายของการเป็นองค์กรที่มีความคิดใหม่และขยายความคิดที่จะเรียนรู้ด้วยกันทั้งองค์กร (Luhn, 2018) แนวคิดใน

การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Senge เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมมากเรียกว่าแนวคิดวินัย 5 ประการ (The fifth discipline) อันประกอบด้วย (1) การคิดอย่างเป็นระบบ (System thinking) เป็นการคิดโดยมองภาพรวมทั้งระบบองค์การตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลลัพธ์ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเชื่อมต่อกันอย่างมีรูปแบบส่งผลซึ่งกันและกัน (2) ความเป็นนายตัวเอง (Personal mastery) คือการที่คนในองค์กรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ ฝึกฝน ปฏิบัติ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Lifelong learning) เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ สร้างจิตสำนึกในการใฝ่เรียนให้พัฒนาศักยภาพไปสู่เป้าหมาย (3) รูปแบบความคิด (Mental model) คือแบบแผนทางความคิด ความเชื่อ ทักษะคติ จากการสังสมประสบการณ์กลายเป็นกรอบความคิดที่ส่งผลให้ปัจเจกบุคคล มีความสามารถในการทำความเข้าใจ วินิจฉัย ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ (4) การมีวิสัยทัศน์ร่วม (Shared vision) คือการสร้างทัศนคติร่วมของคนในองค์กร ให้สามารถมองเห็นภาพและมีความต้องการที่จะมุ่งไปในทิศทางเดียวกัน และ (5) การเรียนรู้เป็นทีม (Team learning) คือการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในลักษณะกลุ่มหรือทีมงาน มีเป้าหมายสำคัญที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์กันอย่างสม่ำเสมอทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนั้นองค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ทักษะและวิธีคิดเพื่อพัฒนาปัญญาและศักยภาพของทีมโดยรวม มีการถ่ายทอดข้อมูลระหว่างกันทั้งในเรื่องของความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการค้นคิด หรือจากภายนอกและภายในองค์กร (พลอย, 2561)

ทางด้าน Ekambaram et al (2018) กล่าวถึงความหมายของคำว่าความรู้แบ่งออกเป็นสามมิติประกอบด้วยความรู้ คือข้อมูลเปรียบเสมือนวัตถุที่จะนำไปสู่คุณลักษณะวัตถุประสงค์เชิงประจักษ์ของความรู้ นั่นก็คือระบบของการเรียนรู้ มิติที่สองความรู้ คือการแปลความ การสร้างความหมายการสะท้อนถึงความรู้สึกซึ่งเกี่ยวข้องกับคน การปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร และการให้ข้อมูลป้อนกลับ มิติที่สามความรู้ คือการปฏิบัติซึ่งอยู่นอกเหนือพุทธิปัญญาและความรู้สึกซึ่งมีตินี้รวมถึงความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล (Tacit knowledge) เป็นการปฏิบัติของชุมชน การเล่าเรื่องราวสืบทอดกันมาที่ได้จากประสบการณ์ ในปัจจุบันยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลจำนวนมากมหาศาลหรือที่เรียกกันว่า 'Big Data' ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดคำจำกัดความด้วย 5Vs ประกอบไปด้วย Value คือข้อมูลที่มีคุณค่า Velocity คือการไหลเวียนของข้อมูลอย่างรวดเร็วและการได้มาซึ่งข้อมูลที่ทันสมัย Veracity คือความจริง Variety คือความหลากหลายและแหล่งของข้อมูล Volume คือจำนวนของข้อมูลมหาศาล ความรู้ขององค์กรเป็นการไหลเวียนของประสบการณ์ ค่านิยม บริบทของข้อมูลและความรู้ที่อยู่ในตัวของผู้เชี่ยวชาญ และมักจะอยู่ใน

เอกสารกับภารกิจประจำวันที่พนักงานทำซึ่งในการแข่งขันองค์กรต้องสร้างความรู้อันประกอบด้วย 6 กิจกรรมหลัก คือด้านการเรียนเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติ ทักษะและประสบการณ์ของบุคคล ด้านวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อของคน ด้านกิจกรรมทางสังคมเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การทำงานเป็นทีมและพฤติกรรม ด้านระบบเทคโนโลยี ด้านระบบกระบวนการในการวางแผนและตรวจสอบ และด้านระบบโครงสร้างพื้นฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ทางด้านพลอย (2561) กล่าวว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่จะให้เกิดการเรียนรู้ทุกระดับประกอบด้วยระดับบุคคล ระดับทีมและระดับองค์กรเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งตัวบุคคลและองค์กรที่ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การผนวกความรู้ (Combination) และการฝังความรู้ (Internalization) อย่างไรก็ตาม ความสามารถขององค์กรในการได้มาซึ่งข้อมูลที่เหมาะสมที่ช่วยลดความไม่แน่นอนในการตัดสินใจเป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของความได้เปรียบในการแข่งขัน

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับขององค์กรตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับทีมและระดับองค์กร ทั้งนี้มีมิติของความรู้ทั้งด้านข้อมูลที่มีมากมาย มาจากหลากหลายแหล่งและมีทั้งความจริงและความไม่จริงซึ่งมีการไหลเวียนอย่างรวดเร็วองค์กรต้องคัดกรองข้อมูลที่ส่งผลต่อผลการปฏิบัติงานขององค์กรอย่างทันท่วงทีเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันภายใต้สภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของลูกค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับบุคลากรขององค์กรในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ที่จะสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจให้กับลูกค้า สิ่งยากในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้คือการจัดการความรู้ด้วยการสกัดความรู้ภายในออกจากคนแล้วทำการผนวกความรู้และให้ความรู้นั้นฝังอยู่ในตัวพนักงาน อย่างไรก็ตามการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งสมาชิกในองค์กรถือว่าเป็นผู้ใหญ่ในวัยทำงานการจัดการเรียนรู้จะต้องมีการบอกถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้การเรียนรู้ได้บรรลุผลสำเร็จและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกันเมื่อผู้ใหญ่ทราบถึงวัตถุประสงค์พร้อมทั้งเหตุผลของการเรียนรู้ก็จะเกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ที่ดี (IATA, 2017) องค์กรที่เรียนรู้ได้เร็วจะสามารถปรับตัวได้รวดเร็ว ทำให้มีข้อได้เปรียบเชิงกลยุทธ์และสามารถนำเอาความฉลาดที่สั่งสมไว้ทั้งในองค์กรมาใช้ได้อย่างได้ผล ทั้งนี้เมื่อนำมารวมกับศักยภาพใน เรื่องการให้อำนาจ (People empowerment) และการจัดการความรู้ (Knowledge management) รวมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่จะส่งผลให้องค์กรเกิดความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างมาก

การจัดการความรู้

ทางด้าน Nonaka (2005) นำเสนอทฤษฎีการสร้างความรู้ (Theory of Knowledge Creation) โดยมีฐานคติที่ว่ามนุษย์มีความเป็นคนที่สามารถสร้างศักยภาพได้โดยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ ทฤษฎีนี้แบ่งความรู้ออกเป็นสองมิติ คือความรู้ที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ที่ไม่สามารถมองเห็นหรือแสดงออกมาให้เห็นได้เพราะเป็นแบบแผนความคิด ความเชื่อ เช่น ความรู้ตามสัญชาตญาณ แบบที่สอง คือความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่แสดงอยู่ในเอกสาร แผนภาพ ลำดับขั้นการทำงาน ความรู้เชิงตัวเลข เป็นต้น ในการจัดการความรู้องค์กรต้องสร้างกระบวนการในการเปลี่ยนความรู้ในตัวบุคคลออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจน ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ (1) กระบวนการทางสังคมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (2) กระบวนการอธิบายความรู้เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลสู่องค์กร (3) กระบวนการรวบรวมความรู้เป็นการรวบรวมความรู้ที่ชัดเจนแล้วเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกันเพื่อสร้างความรู้ใหม่ และ (4) กระบวนการฝึกฝนซึมซับความรู้เป็นการนำความรู้ที่ชัดเจนขององค์กรที่สร้างขึ้นนำไปใช้จริงโดยผู้เรียนขณะปฏิบัติหน้าที่ ทั้งสี่กระบวนการนี้เรียกว่าเกลียวแห่งความรู้ (Knowledge spiral) จากนั้นจึงสร้างรูปแบบที่ใช้ได้จริงโดยทำให้พนักงานทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างอิสระและติดต่อสื่อสารกันโดยได้รับข้อมูลเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้การทำงานเป็นทีมมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างองค์กรแห่งการสร้างความรู้ เพราะเป็นการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนสนทนาเนื่องจากการสนทนาอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความเข้าใจตรงกันหรือความเห็นขัดแย้งกันได้ส่งผลให้ข้อมูลไหลเวียนทั้งแนวดิ่งและแนวราบ ผู้บริหารระดับกลางขององค์กรซึ่งเปรียบเสมือนวิศวกรความรู้ (Knowledge engineer) ที่เป็นผู้สังเคราะห์ความรู้เฉพาะทั้งในระดับบุคคลและระดับผู้บริหารอาวุโส จากนั้นจึงแปลงเป็นความรู้ที่ชัดเจนเพื่อนำไปพัฒนาองค์กร (Nonaka, 1998)

ในขณะที่ Hwang, Lin & Shin (2018) เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นองค์ประกอบของระบบสังคมและเทคโนโลยีทั่วทั้งองค์กรในทุกๆระดับโดยนักวิชาการทั้งสามคนได้สนใจการจัดการความรู้ในระดับบุคคลด้านความทุ่มเทในระบบการจัดการความรู้และการแบ่งปันความรู้ทั้งในมุมมองด้านอารมณ์ ด้านความรู้สึกเฉยเมยและด้านธรรมเนียมปฏิบัติขององค์กรพบว่าธรรมเนียมปฏิบัติขององค์กรไม่ได้มีอิทธิพลต่อการแบ่งปันความรู้ระหว่างพนักงานด้วยกันโดยมีตัวแปรด้านกระบวนการใช้ข้อมูลอย่างเป็นทางการขององค์กรและรูปแบบการสื่อสารที่สม่ำเสมอส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน

ทางด้าน Zouari & Dakhli (2018) กล่าวว่าระบบการจัดการความรู้มีองค์ประกอบสำคัญสี่ประการ คือเทคโนโลยี ทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการและบริบทสิ่งแวดล้อมเป็นพลังขับเคลื่อนสู่ความมีประสิทธิภาพของการจัดการความรู้โดยนักวิจัยได้นำเสนอแนวคิดด้วยทฤษฎีโครงสร้าง (Structuration Theory) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและคุณลักษณะของระบบการจัดการความรู้ทั้งสี่ประการซึ่งขึ้นอยู่กับกลยุทธ์การจัดการความรู้ กิจกรรมการจัดการความรู้ และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรผลจากการศึกษาพบว่าการใช้ระบบเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเก็บข้อมูลและแบ่งปันความรู้ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดการสนับสนุนทางด้านกระบวนการจัดการความรู้ โดยเฉพาะฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และบริบทขององค์กรที่ไม่ได้สร้างระบบการแสวงหา การส่งผ่านและการแบ่งปันความรู้ รวมทั้งการขาดวัฒนธรรมองค์กรและการขาดความไว้วางใจของพนักงานด้วยกันภายในแผนกโดยเฉพาะพนักงานต่างชาติ ต่างวัฒนธรรม ดังนั้นองค์กรควรจะใช้กลยุทธ์แบบผสมผสาน คือกลยุทธ์การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจในการจัดการความรู้เพื่อดึงความรู้ภายในและใช้ประโยชน์จากความรู้ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับ Ulrich, Younger, Brockbank & Ulrich (2012) ได้กล่าวถึงบทบาทความสำคัญของนักทรัพยากรมนุษย์มืออาชีพต้องเป็นนักกลยุทธ์ นักกิจกรรมที่สร้างความเชื่อถือ เป็นนักสร้างความสามารถและผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงด้วยการเป็นตัวกลางระหว่างผู้บริหารและผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ ในการนำการจัดการความรู้ลงปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ส่วน Chibuzor et al (2019) ทำการศึกษาการจัดการความรู้กับนวัตกรรมขององค์กรด้วยการศึกษา 3 ตัวแปรด้านการจัดการความรู้ประกอบด้วยการแสวงหาความรู้ การแบ่งปันความรู้และการนำความรู้ไปใช้และตัวแปรด้านนวัตกรรมองค์กรสองตัวแปรประกอบด้วยตัวแปรด้านเทคนิคและการบริหารนวัตกรรมพบว่าตัวแปรทั้งห้าตัวมีระดับนัยสำคัญต่อกันเนื่องด้วยพลวัตของการดำเนินธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการลงทุนในการจัดการความรู้และนวัตกรรมขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามองค์กรต้องมึนโยบายและกระบวนการในการจัดเก็บความรู้เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการลงทะเบียนในระบบว่าประสบความสำเร็จหรือไม่จากการนำความรู้มาใช้

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นการขับเคลื่อนการจัดการความรู้มีประเด็นที่สำคัญคือการนำกระบวนการไปปฏิบัติด้วยการสนับสนุนจากผู้บริหารโดยฝ่ายทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญพร้อมกับการนำเทคโนโลยีที่พนักงานสามารถเข้าถึงและใช้ได้ง่าย นอกจากนี้การสร้างวัฒนธรรมแห่งความเชื่อใจกันภายในองค์กรเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อองค์กรอย่างมากโดยเฉพาะองค์กรข้ามชาติ และองค์กรที่มีความหลากหลายรุ่น (Generations) ทั้งนี้เนื่องจากระบบโครงสร้าง

ขององค์กรมีตำแหน่งบริหารที่สำคัญไม่มากและด้วยธรรมชาติของมนุษย์ในการทำงานย่อมต้องการเติบโตและก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การได้รับเงินเดือนที่สูงขึ้นเมื่อการสอนงานและการแบ่งปันข้อมูลหรือการถ่ายทอดความรู้อาจจะไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานอาวุโส ดังนั้นฝ่ายทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การจัดการความรู้ หากนำการจัดการความรู้จากองค์กรภาคเอกชนเปรียบเทียบกับบริบทงานของอาจารย์ตามมุมมองทฤษฎีสถาบัน (Institutional theory) เกี่ยวกับตำแหน่งทางวิชาการในแต่ละมหาวิทยาลัยมีพร้อมให้สำหรับอาจารย์ทุกคนโดยไม่มีการจำกัดจำนวนคนที่จะเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการทั้งยังมีการสนับสนุนจากองค์กรอย่างเต็มที่ในการทำผลงานวิชาการยิ่งมีมากยิ่งขึ้นส่งผลดีต่อองค์กรนั้นคือการได้รับความชอบธรรมจากสังคมที่ส่งผลต่อความอยู่รอดขององค์กรที่ถือว่าเป็นองค์กรแห่งความเป็นเลิศด้านวิชาการ

สำหรับภูมิภาคเอเชีย Evers (2010) กล่าวถึงการเกิดขึ้นขององค์ความรู้ว่าเป็นการสร้างความรู้โดยใช้ความรู้ที่ปลูกฝังในสังคม วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางการเมือง การเผยแพร่ความรู้และการใช้ความรู้มีความเกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศที่เข้ามามีบทบาทในเอเชียทำให้ความรู้แผ่ขยายออกสู่สังคมในวงกว้าง ความรู้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการเผยแพร่ความรู้ท้องถิ่นสู่ระดับโลกในวารสารวิชาการที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางซึ่งเห็นได้ชัดว่านักวิทยาศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบทบาทอย่างมากในการขยายองค์ความรู้จากสังคมสะท้อนสู่วงการความรู้ในระดับโลกและเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเติบโตของการจัดการความรู้ในภูมิภาค (Gerke & Evers, 2010)

การจัดการความรู้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีคือประเทศสิงคโปร์รัฐบาลจะปลูกฝังความคิด ค่านิยมให้ฝังในใจคนสิงคโปร์ตั้งแต่เด็กกว่าประเทศมีพื้นที่อาณาเขตน้อยประชาชนทุกคนต้องรักและดูแลรักษาประเทศให้ดีเพื่อลูกหลานจะได้มีแผ่นดินอยู่ต่อไปและทรัพยากรธรรมชาติเองก็มีน้อยไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้แต่คนสิงคโปร์ต้องสร้างชาติด้วยความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม การจัดการความรู้ของประเทศสิงคโปร์มาจากความมีประสิทธิภาพของภาครัฐที่เน้นพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศร่วมกับการวิจัยและพัฒนา ส่งผลให้ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่พัฒนาอยู่ในลำดับต้นของโลกทั้งยังมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ อยู่ตลอด เช่น การสร้างสนามบินชางงีด้วยแนวคิดเจเวลชางงี (Jewel Changi) ที่ยกป่าไม้ น้ำตก ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์และสิ่งอำนวยความสะดวกอีกหลากหลายดึงดูดนักท่องเที่ยวและรายได้สู่ประเทศ

บทสรุปความท้าทายและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาของ Chay, Menkhoff, Loh & Evers (2010) พบว่าปัจจัยที่ท้าทายการจัดการความรู้ในประเทศสิงคโปร์ คือคนที่มีความสามารถสูงไม่ต้องการแบ่งปันความรู้ในสิ่งที่ตนเองรู้เนื่องจากการแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่นไม่ได้รับการชื่นชมจากองค์กรทั้งยังได้รับรางวัลจูงใจน้อย ดังนั้นการมอบรางวัลและการยอมรับชื่นชมรวมทั้งการเปิดใจจะส่งผลต่อบวกในการแบ่งปันความรู้ในองค์กรทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์กรด้วย

นอกจากนี้ผู้เขียนได้สรุปผลการทบทวนวรรณกรรมสามารถสังเคราะห์ประเด็นท้าทายในการจัดการความรู้ในยุคกระบวนทัศน์ของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประเด็นท้าทายจากมุมมองด้านทุนมนุษย์ในการถ่ายทอดความรู้ที่อยู่ภายในพนักงานแต่ละคนขององค์กรที่ถือว่าเป็นทุนมนุษย์ขึ้นอยู่กับความเต็มใจและแรงจูงใจที่จะทุ่มเทและแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้อื่น ดังนั้นองค์กรต้องแน่ใจว่าได้ดูแลและรักษาพนักงานให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรเพื่อให้พนักงานมีแรงจูงใจในการถ่ายทอดความรู้และนำความรู้มาใช้ นอกจากนี้การบูรณาการความรู้จากทุนมนุษย์กับระบบสารสนเทศจะส่งผลต่อความสามารถขององค์กรได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามความสามารถในการจัดการความรู้ขององค์กรขึ้นอยู่กับบริบทของธุรกิจที่องค์กรดำเนินงานเนื่องด้วยองค์กรในยุคปัจจุบันเป็นองค์กรระบบเปิดซึ่งต้องบูรณาการตามปัจจัยภายนอกอย่างเหมาะสมพร้อมกับการปรับให้เข้ากับบริบทภายในองค์กรตามมุมมองทฤษฎีตามสถานการณ์ (Contingency theory) ซึ่งจะกระตุ้นทุนต่อองค์กรอย่างมาก (Cohen & Olsen, 2015) สำหรับความคิดเห็นของผู้เขียนความรู้ที่ซ่อนอยู่ภายในไม่สามารถถ่ายทอดผ่านระบบสารสนเทศขององค์กรได้ดีเท่ากับการถ่ายทอดผ่านบุคคลต่อบุคคลเพราะบางองค์ความรู้ต้องใช้ความรู้สึกและสามัญสำนึกที่จะถ่ายทอดถึงกันด้วยความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยการสร้างระบบพี่เลี้ยงหรือโค้ชสอนงาน อย่างไรก็ตามด้วยธรรมชาติของมนุษย์แล้วความรู้อาจจะเก็บไว้เองมากกว่าแบ่งปันให้ผู้อื่นเนื่องด้วยในองค์กรตำแหน่งที่สูงและเงินเดือนมากมีเพียงไม่กี่ตำแหน่ง นอกจากนี้ความรู้ที่มีค่าที่มาจากการพัฒนาวิจัยส่วนมากมักไม่ได้นำออกมาใช้

ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมักจะมีแรงต้านการเปลี่ยนแปลงขององค์กร Ahlqvist & Uotila (2020) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ภายในที่สะสมอยู่ในตัวมนุษย์มาในอดีตมีอิทธิพลสำคัญต่อการจัดการความรู้เมื่อคนรู้สึกว่กำลังถูกสร้างความรู้ใหม่และเพิ่มศักยภาพของตนเองคนมักจะใช้หลักเหตุผลพื้นฐานที่มีขอบเขต (Bounded rationality) มาปิดกั้นและตัดสินโดยเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง (Knowing-self) ซึ่งกระบวนการคิดนี้ส่งผลต่อความรู้ในอนาคตที่จะถ่ายโอนสู่บุคคลและบุคคลมักจะติดกับความรู้เดิม ๆ

ของตนเอง ดังนั้นการจัดการความรู้ให้กับพนักงานที่มีแรงต้านจากภายในผู้เขียนเห็นว่าการนำเอาทฤษฎียู (U theory) โดย Scharmer (2009) เสนอให้คนเปิดรับสิ่งที่เข้ามาด้วยการเปิดใจ (Open heart) เปิดความคิด (Open mind) และเปิดสมอง (Open will) โดยปราศจากการตัดสินจากความคิด ความเชื่อ ความกลัวและความเป็นตัวตนของตนเอง เมื่อบุคคลเปิดรับด้วยสติที่ไตร่ตรองด้วยความสงบของจิตใจที่เป็นกลางพอถึงจุดหนึ่งจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในตัวตนของบุคคลนั้นด้วยความคิดสร้างสรรค์และความรู้ที่ซ่อนลึกลงมาจากภายใน อย่างไรก็ตามผู้บริหารและนักทรัพยากรมนุษย์ต้องสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กรให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและตระหนักถึงแรงต้านที่จะเกิดขึ้นพร้อมการสื่อสารและปรับมุมมองพนักงานในองค์กรให้ขับเคลื่อนร่วมกัน ผู้บริหารต้องสนับสนุนกิจกรรมการจัดการความรู้ต่าง ๆ ในองค์กรด้วยการนำความรู้ไปปฏิบัติและการนำการจัดการความรู้เชื่อมโยงกับระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานเนื่องจากความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์และลิขสิทธิ์เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ขององค์กร

ประเด็นท้าทายด้านภาวะวิกฤติหรือสถานการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าดังเช่นปัจจุบัน ทั้งโลกกำลังเผชิญกับโรคระบาดโควิด 19 องค์กรควรมีการวางแผนฉุกเฉินและรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อการตอบสนองต่อภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้น ดังเช่น Ni, Rong, Wang & Cao (2019) ได้เสนอแนวคิดรูปแบบความรู้ในการจัดการภาวะฉุกเฉินด้วยการวางแผนจากระดับงานว่างงานไหนที่สำคัญจะต้องทำให้เสร็จ บทบาทของพนักงานแต่ละคน เวลา พลังงาน ความสามารถและทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อผลสำเร็จขององค์กร พนักงานที่สามารถปฏิบัติงานได้จากที่บ้านมีส่วนไหนบ้างและองค์กรมีสิ่งสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้กับพนักงานได้มากน้อยเพียงใด โดยวางแผนไว้สามระดับคือ แผนระดับกลยุทธ์ ระดับปฏิบัติงานเฉพาะและระดับปฏิบัติการในการตอบสนองต่อภาวะวิกฤติ ผู้เขียนเห็นว่านอกจากการกำหนดบทบาทหน้าที่และผลการปฏิบัติงานแล้วองค์กรต้องมีการวางแผนดูแลสุขภาพทั้งกายและใจของพนักงานด้วยซึ่งจะช่วยให้พนักงานเกิดความรักและผูกพันต่อองค์กรแล้วยังเป็นการป้องกันบุคลากรขาดงานจากการเจ็บป่วยและค่าใช้จ่ายที่จะต้องดูแลในสภาวะการเจ็บป่วยของพนักงานอีกด้วย รวมทั้งการวางแผนหลังภาวะวิกฤติที่ระบบเศรษฐกิจถดถอยองค์กรจะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์อย่างไร พนักงานและทีมงานจะต้องทบทวนตัวเองทั้งทักษะ ความรู้และบทบาทของตนเองกับการขับเคลื่อนองค์กร

ประเด็นท้าทายต่อมาคือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ พฤติกรรมผู้บริโภคและองค์ความรู้ใหม่ดังเช่น (Ekambaram et al., 2018) ได้กล่าวถึงการไหลเวียนของข้อมูลจำนวนมหาศาล มาจากหลากหลายแหล่ง ข้อมูลมีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ข้อมูลที่เป็นจริงและมีคุณค่าต่อองค์กร ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าในการจัดการความรู้และคลังข้อมูลองค์กรต้องมี

ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยพร้อมกับทุนมนุษย์ที่เก่งในการเลือกใช้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าและเป็นข้อมูลจริงมาใช้เพื่อนำไปสู่การวางแผนและการตัดสินใจทางกลยุทธ์และการเผยแพร่ ถ่ายโอนความรู้ให้กับพนักงานในองค์กรต่อไป ทว่าหากองค์กรเลือกใช้และนำข้อมูลที่ผิดมาาก็จะเกิดความเสียหายกับองค์กรทั้งระบบได้

ทั้งนี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างองค์กรที่มีการเรียนรู้อย่างมากและจัดให้มีบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ที่มีชื่อเสียงหนึ่งในหลายบริษัทในโลกคือ บริษัทกูเกิล (Google) โดย Bock (2015) ได้อธิบายถึงการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และสร้างสรรค์ให้กับทีมงานขององค์กรไว้ว่าในบริษัทกูเกิลแบ่งพนักงานออกเป็นทีมในการทำงานและมีการมอบรางวัลให้ทุกทีมที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ขึ้นมาถึงแม้ว่านวัตกรรมนั้นไม่สามารถประสบความสำเร็จในตลาดก็ตามเพื่อเป็นแรงจูงใจให้พนักงานได้พยายามต่อไป ทางด้านการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้กูเกิลได้ให้ผู้เรียนรู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วยการแบ่งบทเรียนออกเป็นส่วนตัว ๆ ที่สามารถเข้าใจได้ง่ายพร้อมกับการให้ผลสะท้อนกลับแก่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและปฏิบัติแบบเดิมซ้ำกันเรื่อย ๆ ผู้สอนที่ดีที่สุดคือพนักงานที่มีฝีมือที่สุดในองค์กรและองค์กรจะลงทุนเฉพาะหลักสูตรที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพนักงานขององค์กรได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- Ahlqvist, T., Uotila, T. (2020). Contextualising Weak Signals: Towards a Relational Theory of Futures Knowledge. *Futures*, 119, 1-12.
- Barao, A., Vasconcelos, J. B. D., Rocha, A., Pereira, R. (2017). A Knowledge Management Approach to Capture Organizational Learning Networks. *International Journal of Information Management*, 37, 735-740.
- Bock, L. (2015). *Work Rules: Insights from Inside Google*. UK: John Murry.
- Bratianu, C. (2015). *Organization Knowledge Dynamics: Managing Knowledge Creation, Acquisition, Sharing, and Transformation*. Hershey: IGI Global. DOI: 10.4018/978-1-4666-8318-1.ch012.
- Canary, H.E., McPhee, R. D. (2011). *Communication and Organization Knowledge: Contemporary Issues for Theory and Practice*. London: Routledge.
- Chay, Y. W., Menkhoff, T., Loh, B., Evers, H. D. (2010). What Makes Knowledge Sharing in Organization Tick?. In Menkhoff, T., Evers, H. D., Wah, C. Y. (Eds.),

Governing and Managing Knowledge in Asia (2nd ed.). Singapore: World Scientific.

Chibuzor, A. A., Jovita, O. U., Onyemachi, U. C. (2019). Knowledge Management and Organizational Innovation. **Strategic Journal of Business and Social Science**, 2(2), 1-20.

Cohen, J. F., Olsen, K. (2015). Knowledge Management Capabilities and Firm Performance: a Test of Universalistic, Contingency and Complementarity Perspectives. **Expert Systems with Applications**, 42, 1178-1188.

Ekambaram, A., Sorensen, A. O., Bull-Berg, H., Olssen, N. O. E. (2018). The Role of Big Data and Knowledge Management in Improving Projects and Project-Based Organizations. **Procedia Computer Science**, 138, 851-858.

Evers, H. D. (2010). Knowledge and the Sociology of Science. In Menkhoff, T., Evers, H. D., Wah, C. Y. (Eds.), **Governing and Managing Knowledge in Asia** (2nd ed.). Singapore: World Scientific.

Gerke, S., Evers, H. D. (2010). Local and Global Knowledge: Social Science Research on South-east Asia. In Menkhoff, T., Evers, H. D., Wah, C. Y. (Eds.), **Governing and Managing Knowledge in Asia** (2nd ed.). Singapore: World Scientific.

Hwang, Y., Lin, Hui, Shin, D. (2018). Knowledge System Commitment and Knowledge Sharing Intention: The Role of Personal Information Management Motivation. **International Journal of Information Management**, 39, 220-227.

IATA. (2017). **Instructional Techniques for DGR-Categories 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12** [PowerPoint slides]. Singapore: IATA.

Johannessen, J-A. (2017). Knowledge Management in Future Organizations. **Problems and Perspectives in Management**, 15, 306-318.

Luhn, A. (2018). **The Learning Organization**. De Gruyter. Retrieved from <https://www.researchgate.net>. Doi 10.1515/cks-2016-0005.

- Mackey, S. (2015). Theorising and practicing public relations crisis management. In M. Sheehan & D. Quinn-Allan (Eds.), **Crisis Communication in a Digital World**. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781107297852
- Martins, V. W. B., Rampasso, I. S., Anholon, R., Quelhas, O. L. G., Filho, W. L. (2019). Knowledge Management in the Context of Sustainability: Literature Review and Opportunities for Future Research. **Journal of Cleaner Production**, 229, 489-500.
- Menkhoff, T., Evers, H. D., Meyer, W. M., Lim, L. (2010). Building Vibrant Science and Technology Parks with Knowledge Management: Trends in Singapore. In Menkhoff, T., Evers, H. D., Wah, C. Y. (Eds.), **Governing and Managing Knowledge in Asia** (2nd ed.). Singapore: World Scientific.
- Ni, Z-J., Rong, L., Wang, N., Cao, S. (2019). Knowledge Model for Emergency Response Based on Contingency Planning System of China. **International Journal of Information Management**, 46, 10-22.
- Nonaka. (1998). Ong-Karn Heang Karn Srang Kwam Roo [Learning Organization]. In Peter Drucker (Eds.) **Harvard Business Review on Knowledge Management** [Knowledge Management] (33-66). Bangkok: Sor Asia Press.
- Nonaka. (2005). Managing Organizational Knowledge: Theoretical and Methodological Foundation. In Smith & Hitt (Eds.), **Great Minds in Management: The Process of Theory Development**. (373-393).
- Pipat. (2016, July 22). **Disruptive Technology and Investment**. Thaipublica. Retrieved from www.thaipublica.org.
- Ploy, S. (2018). **Human Resource Development: A Holistic View and Multidisciplinary Applications**. Nonthaburi: Rattana-trai.
- Senge. (2006). **The Fifth Discipline**. Sydney: Currency Doubleday.
- Scharmer, O. C. (2009). **Theory U: Leading from the Future as IT Emerges**. CA: Berrett-Koehler.
- Ulrich, D., Younger, J., Brockbank, W., Ulrich, M. (2012). **HR from the Outside In**. Singapore: McGrawHill.

- Zeleny, M. (2010). Knowledge of Enterprise: Knowledge Management or Knowledge Technology?. In Menkhoff, T., Evers, H. D., Wah, C. Y. (Eds.), **Governing and Managing Knowledge in Asia** (2nd ed.). Singapore: World Scientific.
- Zouari, M. B. C., Dakhli, S. B. D. (2018). A Multi-Faceted Analysis of Knowledge Management Systems. **Procedia Computer Science**, 138, 646-654.